ISSN: 2582-4686 SJIF 2021-3.261, 2022-2.889, 2023-5.384, 2024-6.875 ResearchBib IF: 9.948 / 2024

THE MULTIDISCIPLINARY JOURNAL OF SCIENCE AND TECHNOLOGY

VOLUME-5, ISSUE-12

POYABZAL SANOATI TURLARI TAHLILI

Farg‘ona davlat texnika universiteti,
Katta o ‘qituvchi, Mirboboyeva Gulxayo Abdusattorovna
gulxayo.mirboboyeva@fstu.uz +998940701264
Talaba,Ikromov Umidjon G‘ulomjon o‘g‘li

Annotatsiya: Ushbu ishda poyabzal sanoatining mazmuni, uning yengil sanoat tarkibidagi o‘rni va iqtisodiyotdagi ahamiyati yoritilgan. Poyabzal ishlab chiqarishda qo‘llaniladigan asosiy xomashyolar — charm, tekstil, polimerlar va kauchuk turlari haqida qisqacha ma’lumot berilgan. Ishlab chiqarish jarayoni bosqichma-bosqich tahlil qilinib, poyabzalning asosiy turlari va ularning qo‘llanilish sohasi bayon etilgan.

Kalit so‘zlar: poyabzal sanoati, charm, tekstil, polimer, ishlab chiqarish jarayoni, dizayn, yengil sanoat, texnologiya, eksport, rivojlanish.

Аннотация:
В данной работе раскрывается сущность обувной промышленности, её место в структуре лёгкой промышленности и значение в экономике. Кратко представлены основные виды сырья, используемого при производстве обуви — кожа, текстиль, полимеры и каучук. Проанализированы этапы производственного процесса, а также описаны основные виды обуви и сферы их применения.

Ключевые слова: обувная промышленность, кожа, текстиль, полимер, производственный процесс, дизайн, лёгкая промышленность, технология, экспорт, развитие.

Annotation:
This work highlights the essence of the footwear industry, its role within the light industry sector, and its importance in the economy. It provides brief information about the main raw materials used in footwear production—leather, textiles, polymers, and rubber. The stages of the manufacturing process are analyzed, and the main types of footwear and their areas of application are described.

Keywords: footwear industry, leather, textile, polymer, production process, design, light industry, technology, export, development.

Poyabzal sanoati yengil sanoatning muhim tarmoqlaridan biri bo‘lib, insonning kundalik ehtiyojini qondirishda stratejik ahamiyat kasb etadi. O‘zbekiston, Xitoy, Hindiston, Turkiya, Italiya kabi davlatlarda mazkur tarmoq iqtisodiyotning eksportga yo‘naltirilgan sohasi sifatida qaraladi. Global bozor raqobatining ortib borishi, zamonaviy dizayn va texnologiyalarning jadal rivojlanishi poyabzal sanoatini ilmiy-texnik yangiliklarga mos ravishda takomillashtirishni talab qilmoqda.

ISSN: 2582-4686 SJIF 2021-3.261, 2022-2.889, 2023-5.384, 2024-6.875 ResearchBib IF: 9.948 / 2024

THE MULTIDISCIPLINARY JOURNAL OF SCIENCE AND TECHNOLOGY

VOLUME-5, ISSUE-12

1-rasm Poyabzal turilari.

Poyabzal sanoati — xom ashyodan tayyor mahsulotgacha bo‘lgan jarayonni o‘z ichiga oluvchi ko‘p bosqichli tizimdir. Unda quyidagi yo‘nalishlar mavjud: kundalik maishiy poyabzal, sport poyabzali, maxsus ishchi poyabzallar, bolalar poyabzali, an'anaviy milliy poyabzallar, ortopedik poyabzallar.

Sanoatning rivoji mamlakatning iqtisodiy barqarorligiga bevosita ta’sir ko‘rsatadi, chunki tarmoq katta miqdorda mehnat resurslarini ish bilan ta’minlaydi va eksport salohiyatini oshiradi.

Bugungi kunda poyabzal sanoati yengil sanoat tarkibidagi eng strategik va tez rivojlanayotgan tarmoqlardan biri sifatida alohida ahamiyat kasb etadi. Ushbu soha aholining kundalik ehtiyojini qondirish bilan birga, mamlakatning iqtisodiy barqarorligi, sanoat infratuzilmasi rivoji va mahsulotlar eksport salohiyatini oshirishda muhim o‘rin tutadi. Zamonaviy poyabzal ishlab chiqarish jarayoni murakkab texnologik bosqichlardan iborat bo‘lib, unda xomashyo tanlash, konstruktsiyalash, ergonomik talablarga moslashtirish, chidamlilik sinovlari, dizayn yechimlari va tayyor mahsulot sifatini baholash kabi ko‘plab ilmiy-texnik jarayonlar uyg‘unlashgan.

Poyabzalning inson hayotidagi o‘rni ham nafaqat maishiy qulaylik, balki gigiyena, ortopedik xavfsizlik, harakatlanish ergonomikasi va turmush faoliyati samaradorligi bilan ham bevosita bog‘liqdir. Shuning uchun poyabzal ishlab chiqarishda materialning fizik-mexanik xususiyatlari, havo o‘tkazuvchanligi, elastikligi, issiqlikni saqlash qobiliyati, deformatsiyaga chidamliligi va xavfsizlik standartlariga mosligi kabi parametrlar ilmiy asosda o‘rganiladi. Charm, polimer, tekstil va kompozit materiallardan foydalanish ishlab chiqaruvchilarga funksional, estetik va uzoq muddatli xizmat muddati bilan ajralib turadigan mahsulotlar yaratish imkonini bermoqda.

Poyabzalning dizayni ham ilmiy-texnologik jarayonning muhim qismi bo‘lib, unda ergonomik talablarga mos keladigan shakl, vaznning optimal taqsimlanishi, oyoq panjasining anatomik tuzilishiga mos konstruktiv yechimlar va zamonaviy moda talablari hisobga olinadi. Mahsulotning chidamliligi esa maxsus laboratoriya sinovlari – egilish, kesilish, ishqalanish, gidroizolyatsiya, kimyoviy ta’sirga bardoshlilik va qatlamlararo yopishish kuchi orqali baholanadi.

ISSN: 2582-4686 SJIF 2021-3.261, 2022-2.889, 2023-5.384, 2024-6.875 ResearchBib IF: 9.948 / 2024

THE MULTIDISCIPLINARY JOURNAL OF SCIENCE AND TECHNOLOGY

VOLUME-5, ISSUE-12

1- rasm. Tayyor charm poyabzal namunalar.

Ushbu rasmda poyabzal mahsulotlarining texnologik tahlili uchun tashkil etilgan ko‘rgazma maydonidagi mahsulot vitrini aks etgan bo‘lib, unda charm, sun’iy polimer va kompozit materiallardan tayyorlangan turli modeldagi poyabzallar joylashtirilgan. Bunday ko‘rgazmalar yengil sanoat korxonalarida qo‘llanilayotgan zamonaviy ishlab chiqarish texnologiyalarini baholash, xomashyo sifati, tayyor mahsulotning ergonomik va ekspluatatsion ko‘rsatkichlarini o‘rganish hamda poyabzal konstruksiyasidagi innovatsion yondashuvlarni tahlil qilishda muhim ilmiy-amaliy ahamiyatga ega. Vitrinda namoyish etilgan mahsulotlar yordamida charmning elastikligi, tikuv chizig‘ining aniqligi, taglikning amortizatsion xususiyatlari, issiqlik va namlikka bardoshlik darajasi kabi texnik parametrlar ko‘rib chiqilishi mumkin. Poyabzal dizaynida qo‘llanilgan texnologik yechimlar sanoat mahsulotining chidamliligini oshirish, ishlab chiqarish tannarxini optimallashtirish va iste’molchilar talabi asosida funksional modellarga e’tibor qaratish imkonini beradi. Shu kabi ko‘rgazma maydonlari sanoat ekspertlari uchun mahsulot sifatini solishtirish, yangi materiallarni sinovdan o‘tkazish va yengil sanoat sohasida ilmiy - texnik taraqqiyot yo‘nalishlarini belgilashda ahamiyatlidir.

Poyabzal sanoatining iqtisodiy ahamiyati. Poyabzal sanoati O‘zbekistonda keng rivojlanayotgan sohalardan biridir. Yurtimizda tabiiy xomashyo – charm, tekstil mahsulotlari va zamonaviy texnologik uskunalar mavjudligi ishlab chiqarishni faol rivojlantirish imkonini bermoqda. So‘nggi yillarda ko‘plab xususiy korxonalar, tikuv-trikotaj markazlari va zamonaviy dizayn studiyalari tashkil etildi. Mazkur tarmoqning iqtisodiy ahamiyati quyidagilarda namoyon bo‘ladi: ichki bozorni sifatli poyabzal bilan ta’minlash; eksport hajmini oshirish orqali valyuta tushumlarini ko‘paytirish yengil sanoat klasterlarining rivojlanishiga turtki berish; yoshlar va xotin-qizlar uchun ish o‘rinlarini yaratilgan.

Xomashyo turlari va ularning xususiyatlari

Charm xomashyosi: Tabiiy charm poyabzal ishlab chiqarishda eng qadimiy va sifatli materiallardan biridir. Uning asosiy afzalliklari: mustahkamlik, havo o‘tkazuvchanlik, gigiyenik xususiyatlar.

Sun’iy charm va polimerlar: Poliuretan (PU) va polivinilxlorid (PVX) asosidagi materiallar arzonligi va ishlov berish qulayligi bilan ajralib turadi.

Tekstil materiallari: Sport poyabzalida paxta, zig‘ir, neylon, polyester kabi yengil, elastik tolalar keng qo‘llaniladi.

Tagma materiallari: kauchuk, termoplastik polimerlar, eva-kompozitlar.

Ularning tanlanishi poyabzalning vazni, egiluvchanligi va xizmat muddatiga ta’sir qiladi.

ISSN: 2582-4686 SJIF 2021-3.261, 2022-2.889, 2023-5.384, 2024-6.875 ResearchBib IF: 9.948 / 2024

THE MULTIDISCIPLINARY JOURNAL OF SCIENCE AND TECHNOLOGY

VOLUME-5, ISSUE-12

Poyabzal ishlab chiqarish jarayoni

Poyabzal ishlab chiqarilishi bir nechta muhim texnologik bosqichlardan iborat:

Modellash va dizayn: Dastlab poyabzal modeli 2D yoki 3D dasturlarda yaratiladi. Zamonaviy fabrikalarda 3D skanerlash va 3D printing kolodka tayyorlashda qo‘llanilmoqda. Bu jarayon aniqlik va vaqtni tejaydi.

Yuqori qismni tikish: Mashinalar yordamida tayyor charm yoki tekstil kesimlari tikilib, poyabzalning ustki qismi tayyorlanadi.

Tagma tayyorlash: Polimer yoki kauchuk tarkibida qoliplash usuli qo‘llanadi. Yuqori qism va taglikni biriktirish

Ikki asosiy texnologiya mavjud: yelimlash (eng keng tarqalgan), tikish (sport va maxsus poyabzal).

Poyabzal sanoatining iqtisodiy ahamiyati

Yuz minglab ish o‘rinlari yaratadi.

Tashqi bozorlarga eksport orqali valuta tushumini oshiradi.

Hunarmandchilik va kichik biznesning rivojlanishiga xizmat qiladi.

Mahalliy xomashyo tarmoqlariga talabni kuchaytiradi (charm, tekstil, kimyo).

Dunyo bozorida yiliga 20 milliard juftdan ortiq poyabzal ishlab chiqariladi, bu esa tarmoqning strategik ahamiyatini ko‘rsatadi.

O‘zbekistonda poyabzal sanoati rivoji

O‘zbekistonda so‘nggi yillarda poyabzal ishlab chiqarish hajmi ortib bormoqda. “Made in Uzbekistan” brendida charm va poyabzal mahsulotlari eksporti Rossiya, Qozog‘iston, Ozarbayjon, Turkiya kabi bozorlarida o‘sib bormoqda. Mahalliy korxonalar quyidagi yo‘nalishlarda ishlamoqda: ishlab chiqarishni modernizatsiya qilish, issiq tikuv va vulkanizatsiya texnologiyalarini joriy etish, ekologik materiallardan foydalanish, dizayn maktablarini rivojlantirish.

Muammo va kamchiliklar

Yuqori sifatli xomashyo yetishmasligi, import polimerlarga qaramlik, texnologik jihozlarning eskirganligi, brending va dizayn yo‘nalishining sustligi, xalqaro raqobatda yetarli tajribaning mavjud emasligi.

Rivojlanish istiqbollari

Mahalliy brendlarni shakllantirish, eksport geografiyasini kengaytirish, ekologik poyabzal ishlab chiqarish, to‘liq avtomatlashtirilgan ishlab chiqarish liniyalarini joriy etish, ilmiy-tadqiqot markazlari orqali yangi material va texnologiyalar yaratish.

Poyabzal sanoati yengil sanoatning eng istiqbolli va tez rivojlanayotgan yo‘nalishlaridan biridir. Zamonaviy texnologiyalarni keng joriy etish, xomashyo bazasini mustahkamlash, xalqaro standartlarni qo‘llash va innovatsion dizayn yaratish orqali raqobatbardosh mahsulot ishlab chiqarish imkoniyati ortib boradi. Tarmoqning kelajakdagi muvaffaqiyati ilmiy yondashuv, modernizatsiya va global bozorga integratsiya bilan chambarchas bog‘liqdir.

ISSN: 2582-4686 SJIF 2021-3.261, 2022-2.889, 2023-5.384, 2024-6.875 ResearchBib IF: 9.948 / 2024

THE MULTIDISCIPLINARY JOURNAL OF SCIENCE AND TECHNOLOGY

VOLUME-5, ISSUE-12

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Karimov A., Tursunov Sh. Yengil sanoat texnologiyalari. – Toshkent: O‘zbekiston Milliy universiteti nashriyoti, 2020.

2. Qodirov B. Charm-poyabzal ishlab chiqarish asoslari. – Toshkent: “Fan va texnologiya” nashriyoti, 2018.

3. Ismoilova N. Poyabzal konstruktsiyasi va modellashtirish. – Toshkent: Yengil sanoat instituti nashri, 2021

4. O‘zbekiston Respublikasi Statistika agentligi. Yengil sanoat va charm-poyabzal mahsulotlari bo‘yicha yillik hisobotlar (2019–2024).

5. O‘zbekiston Respublikasi Investitsiyalar va tashqi savdo vazirligi. Charm-poyabzal sanoatining eksport salohiyati haqida hisobotlar (2020–2024).